

יד ושם/אהרון מגד

אקספוזיציה (מצג) - המידע הראשוני שניתן לקורא כדי שיוכל להבין את התחלת העלילה: הדמויות, המקום, הזמן, הנושא או הבעיה המרכזית ורמזים להמשך התפתחות העלילה (רצף של אירועים שיש ביניהם קשר של זמן או קשר של סיבה ותוצאה). בסיפור יד ושם האקספוזיציה היא מתחילת הסיפור עד שורה 121 ומשורה 121 מתחילה העלילה.

דמותו של סבא לפי האקספוזיציה:

סבא מאופיין באקספוזיציה כאדם זקן שמתקשה לתפקד בניהול משק הבית, המספר מצביע על כך שהקושי שלו לתפקד ולנהל את חייו בהווה איננו נובע רק מכך שהוא אדם זקן, אלא בעיקר מכך שהוא סובל ממצוקה נפשית שבגללה הוא חי בבועה, הוא "תקוע" בעבר ומנותק מן ההווה. ניתן לראות שההווה איננו מעניין אותו והוא אפילו איננו חש בו, כך למשל הוא לובש גופיית חורף גם בקיץ משום שאיננו חש בחום שבהווה, ביתו מוזנח והוא איננו חש בכך, הוא מגיש לרעה ויהודה מרקחת (ריבה) תסוסה ואיננו מבחין בגועל שאוחז ביהודה, בכל פעם הוא מגיש ליהודה את הגיליונות ואינו חש שליהודה נמאס לקרוא בהם, הוא חוגג לנכדו המת יום הולדת כאילו הוא חי.

לעומת זאת את העבר הוא חי באופן מלא, הוא עסוק באופן אובססיבי בכתיבת הזיכרונות, בהתבוננות בתמונות מהעבר וכו', בכל פעם הוא מגיש ליהודה את הגיליונות בהתלהבות ומתוך כך שהוא מעריך את יהודה במיוחד.

לא תמיד סבא היה אדם מנותק מהמציאות, רעה זוכרת היטב שבעבר הרחוק סבא היה אדם פתוח, בעל חוש הומור, מעורב בחייה ובחיי המשפחה.

הוא התעניין בלימודיה, לפעמים ניסה להוכיח שהוא יודע יותר ממוריה וכו'. השנינו הגדול חל בו לאחר שגילה שבנו ומשפחתו, כולל הנכד האהוב מנדלה, נרצחו ע"י הנאצים בעיירת הולדתו באוקראינה, מאז הפך להיות אדם המסתגר בעולמו, ממוקד בעיסוק בעבר, רגיש ונוטה לכעוס.

ניתן לומר שסבא נקלע למשבר נפשי ששינה את דפוסי התנהגותו ויצר יחס שונה למציאות. אחת הדוגמאות הבולטות לכך שסבא התנתק לחלוטין מהמציאות היא שכאשר נפטר אביה של רעה, חתנו, הוא אפילו לא ניחם את בתו.

ניתן ללמוד מכך שהוא התנתק עד כדי כך מן המציאות שאפילו אירוע דרמטי כזה איננו חודר לעולמו.

מאז שסבא גילה שמשפחתו נספתה בשואה הוא נטל על עצמו משימת חיים והיא להנציח את זכר משפחתו ואת זכר תושבי העיירה שנספו אף הם באותו אירוע. הוא הקדיש את עצמו לכתיבת זיכרונות, לעיון בתמונות ולהעברת הסיפור לדור הבא.

כיצד מאפיינים דמות בספרות?

- א. אפיון ישיר - ציון מפורש של תכונות הדמות - חכם, נדיב.
- ב. אפיון עקיף - אפיון מוסק, הסקת תכונות הדמות. לפי: מראה, סביבה, התנהגות, דיבור וחפצים השייכים לדמות.

אפיון עקיף של סבא:

סבא זיסקינד מתואר בסיפור כאדם זקן ומוזנח שחי את העבר ולא את ההווה. ניתן לראות זאת לפי הקריטריונים הבאים:

מראה - לובש גופיית חורף צהובה, ארוכת שרוולים בכל עונות השנה (שורה 13).

סביבה - ביתו מוזנח מאוד מפני שהוא מתקשה בניהול משק הבית, על השולחן תמיד יש סימני הארוחה שאכל. החדר הקטן והמחניק מאוד מבולגן, הכיור תמיד מלוכלך והמיטה אף פעם לא מסודרת (שורה 16).

התנהגות - לסבא היו דפוסי התנהגות קבועים המראים שההווה איננו מעניין אותו ואפילו איננו חש בו. כאשר היו מגיעים נכדתו רעה ובעלה יהודה הוא היה נוהג לסדר קצת את החדר, ונהג להגיש להם כיבוד שהיה רקוב ולא אכיל (שורה 42).

כמו כן המנהג הקבוע שלו בעת הגעתם של רעה ויהודה, היה להוציא מתוך האורלוגין הישן והמקולקל שלו גיליונות המתארים את מה שקרה בשואה באוקראינה ואיך בנו ונכדו מתו. הוא מספר את הסיפור הזה ליהודה כל פעם מחדש למרות שיהודה לא מעוניין בכך (שורה 51). בנוסף לכך סבא חוגג יום הולדת לנכדו המת בכל שנה.

סבא מתקשה לתפקד ולנהל את חייו בהווה וזה איננו נובע רק מכך שהוא אדם זקן אלא בעיקר מכך שהוא סובל ממצוקה נפשית שבגללה הוא חי בבועה, הוא "תקוע" בעבר ומנותק מן ההווה.

דיבור - סבא מדבר תמיד על העבר ותמיד מספר את אותו הסיפור על מותם של בני משפחתו ונכדו האהוב מנדלה מכיוון שהוא חי בעבר.

חפצים השייכים לסבא - האורלוגין בסיפור הוא חפץ ששייך לסבא ומאפיין אותו: 1. שניהם עתיקים 2. שניהם תקועים בעבר" 3. שניהם מכילים בתוכם זיכרונות.

האורלוגין (שעון קיר) הישן והמקולקל מסמל את סבא מפני שהוא לא זז מהעבר והוא תקוע שם בדיוק כמו סבא ומפני שהוא זקן כמו סבא. בתוך האורלוגין בעצם יש את כל החיים של סבא, את כל העבר ואת כל מה שהוא רוצה לזכור.

האורלוגין גם מאפיין את היחסים בין הדמויות - בין סבא לרעיה, רעיה אומרת ליהודה שוב ושוב שצריך לקנות לסבא שעון חדש, הדבר מלמד באופן סמלי שהיא איננה מבינה את המשמעות של האורלוגין עבור סבא כפי שאיננה מבינה את משמעות הזיכרונות שלו עבורו, היא מבקשת לחבר אותו להווה תוך ויתור על העבר בלי להבין שזה איננו אפשרי עבורו, אפשר להסיק שרעיה אמנם אוהבת את סבא אך איננה מבינה את עולמו.

ניתן להוסיף שהיא שוכחת שוב ושוב לקיים את הבטחתה מה שמלמד שלסבא מקום שולי בחייה.

לפי דברים אפיונים אלו אנו למדים שהאורלוגין הוא סמל פרט מוחשי שהקורא או השומע מרגישים שיש לו משמעות רחבה יותר ממשמעותה המוחשית, ולא ניתן למוצת משמעות זאת במילים) מרכזי בסיפור.

לסיכום סבא חי את העבר באופן מלא, הוא עסוק באופן אובססיבי בכתיבת הזיכרונות, בהתבוננות בתמונות מן העבר וכו'.

העלילה:

העלילה מתחילה כשרעיה בחודש השביעי להריונה סבא לא הבחין עד כה בהריון משום שההווה לא עניין אותו.

רחל מספרת לו שעומד להיוולד לו נין, לפתע הוא מתעורר לחיים משום שלראשונה הוא מצא דרך לגשר בין העבר להווה ולהנציח את העבר בתוך ההווה.

ההווה מתחיל לעניין אותו בזכות העבר, לראשונה כמעט הוא יוצא מחדרו, הוא שם לב ללבושו, הוא מתייחס אל מראה ביתם של הצעירים וחוזר להיות אותו אדם פתוח ובעל חוש הומור שרעיה זוכרת מילדותה, ניתן לראות שהוא יוצא מהבועה ושוב מתחבר למציאות.

הקונפליקט בין סבא לצעירים:

טיעוני הצעירים	טיעוני סבא
1) שם חריג בידיש ומיושן שיגרום לילד בעיה חברתית.	1) מתפשר ומוכן שיקראו לילד מנחם - שם עברי.
2) שם גלותי- רעיה ויהודה שוללים את הגלות. הם מתייחסים אל הגלות כאל תקופה של שפל בתולדות העם היהודי. בעיניהם זו תקופה שמייצגת חוסר עצמאות, השפלה, סבל וכו'. רעיה משתמשת בדימוי של החטטרת (גיבנת) כדימוי לגלות הנתפשת בעיניה כמזל בהיסטוריה היהודית. הם בחרו במקום שם גלותי בעיניהם את השם אהוד שמזכיר את השופט אהוד בן גרא המייצג בעיניהם עצמאות, זקיפות קומה, עמידה איתנה על הגאווה הלאומית וכו'.	2) א. הגלות היא חלק מן השורשים המשפחתיים והלאומיים ולכן לא ניתן להתכחש אליה. אדם אינו יכול להתכחש לזכותו. ב. אין מה להתבייש בגלות משום שהייתה זו תקופה, שבה למרות הקשיים העם הצליח לפתח את תרבותו ותרם רבות גם לתרבות העולמית (איינשטיין, עגנון).
3) שם שמזכיר את השואה- הם אינם מעוניינים שבנם יזכיר בשמו תקופה של סבל.	3) סבא טוען מתוך כעס שהצעירים המסרבים לתת שם שיזכיר את השואה ממשיכים (בלי משים) את דרכם של הנאצים ואפילו עושים מעשה חמור יותר: הנאצים השמידו את הגוף והם הצעירים משמידים את שמם ואת זכרם של הקורבנות.

הצעירים החליטו מראש לתת לבנם את השם אהוד על שמו של השופט אהוד בן גרא משום ששם זה סימן בעיניהם גבורה, עצמאות, עמידה של העם על כבודו הלאומי ומנהיגות. יש לציין שזהו שם מן התנ"ך והתנ"ך סימל בעיניהם פרק חיים אחר בתולדות העם היהודי, בניגוד לגולה,

בתקופת המקרא העם היהודי חי במולדתו וכאשר העיז עם אחר לפגוע בו פיזית או רוחנית העם הגיב תגובה לבעיות- הוא הגן על חייו ועל כבודו הלאומי.

הפגישה האחרונה וסיום הסיפור:

רעיה ויהודה מביאים לסבא את בנם בן החודש הם מציגים את התינוק לסבא, סבא מתעלם ממנו.

הסיבה לכך איננה שסבא רוצה להעניש אותם אלא שהתינוק שייך להווה וסבא שוב איבד עניין בהווה, הוא חזר ושקע לתוך הבעה שהיה בה. לאורך כל הפגישה ניתן לראות שהוא חזר לדפוסי ההתנהגות הרגילים שלו שיש בהם התעלמות מהווה והתמקדות בהנצחת העבר. המספר מתמקד בתיאור שפת הגוף של סבא הוא מציין שסבא נראה הרבה יותר זקן, קולו שבור ודיו מונחות בחוסר אונים על השולחן, רועדות. הסיבה לכך שהמספר מתמקד בשפת הגוף של סבא היא כדי להמחיש לקורא את מצבו הנפשי הקשה. סבא התאכזב והמכה הנפשית שקיבל גרמה להזדקנותו המהירה ולחולשה שמשקפת בשפת הגוף שלו. המספר מתמקד בתיאור ידיו של סבא הוא מדגיש שסבא מתבונן בידייו ללא הרף. המספר מדגיש את חוסר האונים של הידיים ואת הרעד שלהם.

הסיבה לכך כפולה: א. כאשר שפת הגוף משקפת את המצב הנפשי של הגיבור. ב. בתרבות היהודית היד מסמלת הנצחה: להקים יד (יד ושם, יד לבנים, קיבוץ יד מרדכי וכו'). גם בעיני סבא וגם בעיני המספר חולשת הידיים מסמלת את הכישלון של סבא בהנצחת העבר.

סיום הסיפור- רעיה פורצת בבכי ומנסה לגונן על התינוק שלה. היא מרגישה שהוא זקוק לרחמים, לאהבה, כאילו הוא יתום מאבות. למעשה הילד איננו יתום מאבות וזהו רק ביטוי לייסורי המצפון שלה על כך שהיא ניתקה אותו מהשושלת המשפחתית. רעיה מרגישה שהחלטה שגויה והיא מבינה רק כעת את האחריות הגדולה שהיא לקחה על עצמה בחלטה זאת.

כותרת הסיפור יד ושם:

לפני הקריאה הכותרת כיוונה אותנו לכך שהסיפור יעסוק בנושא ההנצחה בכלל ובנושא הנצחת השואה בפרט.

וזאת מן הסיבות הבאות:

1. יד ושם הוא מוזיאון להנצחת השואה.
2. כל אחת מהמילים בנפרד: יד, שם מציינת דרך הנצחה בתרבות היהודית.
3. בביטוי יד ושם יש קונוטציה לספר ישעיה נ"ו 5: "ונתתי לכם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות, שם עולם אתן לו אשר לו ייכרת" בפסוק זה משמעות הביטוי יד ושם היא הנצחה לפיכך ניתן לדעת שסיפור זה יעסוק בנושא ההנצחה.

במהלך הקריאה ניתן להרגיש שהכותרת ממקדת את תשומת הלב בנושא ההנצחה וכן שהיא מצביעה על עניין מרכזי בעלילה- מתן שם לתינוק שהוא אחד מדרכי ההנצחה ביהדות.

בסיום הקריאה הכותרת מצביעה על האמירה המרכזית של הסיפור והיא החשיבות של ההנצחה בכלל ושל הנצחת השואה בכלל.

המוטיבים בסיפור:

מוטיב הזיכרון והשכחה מבליט את פער הדורות בסיפור ומשמש את המספר למתוח ביקורת על הצעירים.

רחל אומרת שלפעמים נדמה לה שלא סבא הוא הסובל ממחלת השכחה אלא הדור הצעיר, אמירה זו מעירה באור אירוני את הצעירים. הזקן שוכח פרטים קטנים בחיי היום יום אך זוכר היטב את שורשיו, ואילו הצעירים שגאים בזיכרון הטוב שלהם למעשה חולים במחלת שכחה חמורה יותר: הם שוכחים את עברם, את השורשים שלהם וזהותם שטחית. יש לציין שסבא חוזר על הביטוי שום זכר, הוא האדם שהזיכרון חשוב לו ולכן הוא מקדיש את חייו להנצחה, הצעירים אינם מבינים את משמעות הדבר.